

Зміни в правовому регулюванні відносин по організації та проведенню громадської екологічної експертизи відбулись у зв'язку з прийняттям і інших нормативних актів, серед яких зазначимо наступне.

Ч.1 ст.29 Закону України "Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності" від 15 вересня 1999 р.⁴ наділяє профспілку правом на створення центрів незалежних експертиз. Поряд із незалежними експертизами умов праці та інших об'єктів (ч.8 ст. 21 цього Закону), що відноситься до повноважень профспілок та їх об'єднань, у сфері охорони довкілля профспілки та їх об'єднання можуть проводити громадські екологічні експертизи згідно з ч.2 ст. 30 вказаного Закону.

Як суб'єкти громадської екологічної експертизи п. 13 Розділу III Закону України "Про Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000 – 2015 роки" від 21 вересня 2000 р.⁵ визначає також еколого-експертні центри громадської екологічної експертизи з метою підвищення рівня екологічної освіти, виховання, культури населення, активізації його участі у виконанні заходів з формування національної екологічної мережі.

Ст. 13 Закону України "Про об'єкти підвищеної небезпеки" від 18 січня 2001 р.⁶ визначає перелік документів, які додаються до заяви на отримання дозволу на експлуатацію об'єкта підвищеної небезпеки. Одним з пунктів переліку зазначаються висновки передбачених законом державних та в разі наявності громадських експертиз, що означає фактично обов'язковість розгляду наявних висновків громадських експертиз.

У ст. 45 Закону України "Про питну воду та питне водопостачання" від 10 січня 2002 р.⁷ здійснено конкретизацію змісту громадського контролю у сфері питної води та питного водопостачання. Дана норма передбачає шляхи здійснення громадського контролю, серед яких зазначає проведення громадської екологічної експертизи. На наш погляд, здійснюється змішування поняття громадського екологічного контролю та громадської екологічної експертизи, які є формалізованими функціями громадського управління в галузі екології. Слід було б чіткіше сформулювати дану норму, визначивши вказані види діяльності громадськості як однопорядкові.

Слід зазначити, що через відсутність злагодженого механізму реалізації дані норми навряд чи будуть діяти. Потрібно внести зміни та доповнення у чинне законодавство, зокрема у Закони України "Про охорону навколишнього природного середовища" та "Про екологічну експертизу" в частині доповнення суб'єктного складу відносин по організації та проведенню громадської екологічної експертизи, а також інших елементів еколого-експертних правовідносин. На розвиток цього твердження пропонуємо прийняти Положення про громадську екологічну експертизу та затвердити його на рівні Кабінету Міністрів України.

У Положенні про громадську екологічну експертизу необхідно конкретизувати питання матеріального та процедурного забезпечення здійснення громадської екологічної експертизи, належного фахового, матеріально-технічного, фінансового, інформаційного забезпечення організації та проведення даного дослідження, що на практиці спонукатиме уповноважених приймати рішення суб'єктів брати до уваги висновки громадських екологічних експертиз, незважаючи на їх законодавчо легалізовану рекомендаційність.

На нашу думку, Положення про громадську екологічну експертизу здатне закріпити у свідомості посадових осіб державних органів та органів місцевого самоврядування, власників об'єктів підвищеної небезпеки, широкої громадськості важливої ролі громадської екологічної експертизи в забезпеченні екологічної безпеки.

¹ Відомості Верховної Ради України. – 1991. - № 41. – Ст. 546.

² Відомості Верховної Ради України. – 1995. - № 8. – Ст. 54.

³ Відомості Верховної Ради України. – 2000. - № 27. – Ст. 213.

⁴ Відомості Верховної Ради України. – 1999. - № 45. – Ст. 397.

⁵ Відомості Верховної Ради України. – 2000. - № 47. – Ст. 405.

⁶ Відомості Верховної Ради України. – 2001. - № 15. – Ст. 73.

⁷ Офіційний вісник України. - 2002. - № 6. - Ст. 223.

Л. Струтинська-Струк,
здобувач Чернівецького національного
університету ім. Юрія Федьковича

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ГЕННО-ІНЖЕНЕРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ

В останні десятиліття минулого століття мали місце значні науково-технічні досягнення. Вони обумовили виникнення та розвиток якісно нових напрямів у науці та техніці – так званих новітніх технологій, які отримали назву "високі технології"¹. Серед них особливу роль відіграють новітні біотехнології, зокрема генно-інженерна галузь.

Проведення дослідницьких робіт у сфері генної інженерії, отримання генетично-модифікованих організмів, подальше їх застосування як у наукових, так і прикладних цілях вимагало відповідного реагування з боку законодавців. Зокрема необхідним було створення відповідної нормативно-правової бази з метою здійснення правового регулювання генно-інженерної діяльності. Саме тому протягом другої половини 80-х років початку 90-х років в цілому ряді країн (наприклад, у США, Канаді, багатьох країнах Західної Європи тощо) мав місце процес становлення та вдосконалення законодавства у галузі забезпечення екологічної безпеки (в тому числі біобезпеки) при вивченні, виробництві та використанні трансгенних організмів.

Розвиток законодавства у досліджуваній сфері відбувається у кількох напрямках. Перша група складається із міжнародних документів, прийнятих в рамках ООН. Серед них можна виділити нормативні акти загального характеру (Декларація Стокгольмської конференції ООН по оточуючому людину середовищу (1972 р.); Всесвітня хартія природи (1988 р.); Декларації по оточуючому середовищу та розвитку (Ріо-де-Жанейро, 1992 р.); Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень і доступ до правосуддя з питань, що стосуються навколишнього середовища (Оргус, Данія, 1998 р.) та спеціальні документи (Конвенція про охорону біологічного різноманіття (Ріо-де-Жанейро, 1992 р.); Картагенський Протокол з біобезпеки до Конвенції про біологічне різноманіття (Монреаль, 2000). Другу групу становлять нормативно-правові акти Європейського Союзу (Директива 90/219/ЄЕС від 23 квітня 1990 року про стале використання генетично-модифікованих організмів (ГМО), Директива 90/220/ЄЕС від 23 квітня 1990 року про умисне вивільнення у довкілля ГМО, Директива 98/81/ЄЕС, яка доповнила Директиву 90/219/ЄЕС, Директива 2001/18/ЄЕС про умисне вивільнення ГМО у довкілля, яка фактично є новою редакцією Директиви 90/220/ЄЕС, Постанови Ради Європейського Союзу про маркування харчових додатків та ароматизаторів 2000/49/ЄС і 2000/50/ЄС, а також деякі інші). І, нарешті, третя група складається із законів і підзаконних актів окремих держав, тобто національного законодавства конкретної країни.

Закономірно виникає питання про стан правового регулювання даної сфери суспільних відносин в Україні. На жаль, доводиться констатувати той факт, що на сьогодні єдиним нормативним актом, який безпосередньо стосується цієї галузі, є постанова Кабінету Міністрів України від 17 серпня 1998 року № 1304, якою затверджено Тимчасовий порядок ввезення, державного випробування, реєстрації та використання трансгенних сортів рослин в Україні². Цим Тимчасовим порядком встановлюється вимога, за якою ввезення в Україну трансгенних сортів рослин здійснюється тільки на підставі дозволу, що видається Міністерством аграрної політики України. У постанові згадується і ряд інших органів, наділених експертними повноваженнями з сільськогосподарських, санітарно-гігієнічних та екологічних аспектів досліджуваної нами проблеми. Проте викликає занепокоєння те, що в цьому документі, однією з цілей прийняття якого є дотримання заходів біобезпеки, жодного разу не згадується такий орган як Міністерство екології та природних ресурсів України.

Окремі положення, що стосуються трансгенних форм та порядку їх використання, зустрічаються в деяких інших нормативних актах. Наприклад, відповідні статті знаходимо у Законі України "Про тваринний світ", нова редакція якого була прийнята у грудні 2001 року. Зокрема, в документі виділена спеціальна стаття, присвячена питанням охорони тваринного світу від шкідливого впливу продуктів біотехнології (ст.51). В ній говориться, що створення нових штамів мікроорганізмів, біологічно активних речовин, виведення генетично змінених організмів, виробництво інших продуктів біотехнології повинно здійснюватися лише в установленому порядку і за наявності позитивних висновків державної екологічної експертизи. Використання зазначених організмів і речовин за відсутності таких висновків забороняється. Також про трансгенні організми згадується і у ст.63, яка виділяє різні підстави застосування заходів юридичної відповідальності за порушення законодавства про охорону та використання тваринного світу. Так, абзац 9 вказаної статті передбачає відповідальність осіб, винних у самовільному або з порушенням установленого законодавством порядку переселенні, акліматизації та схрещуванні тварин, а також виведенні і використанні генетично змінених організмів³.

Згадана стаття 51 Закону України "Про тваринний світ" відповідає також положенням, які закріплені в інших Законах України, зокрема "Про охорону навколишнього природного середовища" (ст. 53, 57) та "Про екологічну експертизу" (ст.13, 14). В них вказується, що державній екологічній експертизі підлягає серед інших об'єктів і документація по впровадженню нової техніки, технологій, матеріалів та речовин (в тому числі тих, що закуповуються за кордоном), які можуть створити потенційну загрозу навколишньому природному середовищу та здоров'ю людей. При цьому біохімічне та біотехнічне виробництво входить до переліку об'єктів, що являють собою підвищену екологічну небезпеку⁴.

Але, звичайно, зазначені вище нормативно-правові акти ні в якій мірі не можуть розв'язати існуючу проблему, пов'язану із відсутністю базового закону, який би відповідав потребам сьогодення, вимогам міжнародно-правових документів та належному чинному гарантував захист прав (в тому числі і екологічних) громадян, захищав інтереси держави. На сьогодні на розгляд Верховної Ради України було запропоновано вже декілька проектів відповідного закону: "Про державну політику регулювання в галузі генетично-інженерної діяльності"⁵, "Про державну систему біобезпеки під час здійснення генетично-інженерної діяльності"⁶ тощо. Але всі вони знаходяться ще на етапі обговорення в комітетах та комісіях Верховної Ради і невідомо коли вони будуть прийняті. Таким чином в Україні досліджувана нами сфера суспільних відносин практично залишається без належного правового регулювання і значно відстає від рівня країн – членів ЄС.

Дана проблема набуває особливої гостроти у зв'язку з тим, що національне законодавство ще не підготовлене до вторгнення транснаціональних компаній, які здійснюють свою діяльність у генно-інженерній галузі, а українська громадськість недостатньо інформована про генетично-модифіковані продукти та можливі наслідки їх використання. Ситуація, яка складається в даній галузі українського законодавства, потребує активізації діяльності законодавців і розширення їх співпраці з науковцями та громадськістю. Враховуючи складність законодавчого забезпечення здійснення генетично-інженерної діяльності, Україна повинна більш ефективно використовувати досвід, накопичений західноєвропейськими країнами, враховувати динаміку процесів пов'язаних з розвитком генної інженерії в світі.

¹ Попова Т.Е., Попова Е.В. Биотехнология и социум. – М.: Наука, 2000. – С.7-17

² Про затвердження Тимчасового порядку ввезення, державного випробування, реєстрації та використання трансгенних сортів рослин в Україні: Постанова Кабінету Міністрів України від 17 серпня 1998 р. № 1304 // Урядовий кур'єр. – 1998. – 10 вересня.

³ Про тваринний світ: Закон України від 13 грудня 2001 року. // Голос України. – 2002. – 16 січня.

⁴ Про перелік видів діяльності та об'єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку: Постанова Кабінету Міністрів України від 27 липня 1995 року № 554 // Збірник нормативних актів України про охорону навколишнього природного середовища. – Чернівці: Зелена Буковина, 1996. – Т.2. – С.173-174.

⁵ Про державну політику регулювання в галузі генетично-інженерної діяльності: Проект Закону України // Громадська протидія поширенню в Україні генетично-модифікованих організмів. – Харків: Центр громадської екологічної адвокатури "ЕкоПраво-Харків", 2001. – С.203-214.

⁶ Про державну Систему безпеки під час здійснення генетично-інженерної діяльності: Проект Закону України // Там само. – С.217-233.

О. Хімч,
ад'юнкту Національної академії внутрішніх справ
України, м. Київ

МІЛІЦІЯ В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНИХ СУБ'ЄКТІВ, ЯКІ ЗДІЙСНЮЮТЬ ОХОРОНУ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА

Глибинні соціально - економічні перетворення в Україні відкрили факти, які вказують на те, що збереження природних багатств держави стало важливою проблемою, від вирішення якої залежить доля теперішніх та майбутніх поколінь. У даному випадку постає питання про необхідність розробки принципово нового відношення держави до проблеми охорони навколишнього природного середовища та забезпечення екологічної безпеки.⁽¹⁾

В даній ситуації екологічний фактор все більше здійснює певний вплив на еволюцію держави. Незворотні зміни навколишнього природного середовища в результаті господарської діяльності людини вийшли за межі окремих територій і стали набирати глобальних масштабів. Ця діяльність проявляється:

- у забрудненні атмосферного повітря, води, земель;
- у забрудненні територій радіоактивними та промисловими відходами;